Presentation av Zoo–tax

ARNOLD STENMARK

Stenmark, Arnold: Presentation av Zoo–tax. [A presentation of the Zoo–tax's organisation.] – Ent. Tidskr. 105: 3–5. Uppsala, Sweden 1984. ISSN 0013-886x.

The Zoo–tax's organisation of the Swedish Museum of Natural History comprises three main parts: the committee for Taxonomic Zoology, the zootaxonomic scientists and the Service Centre for Taxonomic Zoology. The Committee has an advisory function and for example it lays down the broad outlines governing the activities of the Service Centre. The zootaxonomic scientists should carry out research within their specialities. The main task of the Service Centre for Taxonomic Zoology is identification of invertebrate material collected in large quantities by different scientists. The specimens are placed into higher taxa (orders, families) and in some cases also into genus or species. The charge that the clients generally have to pay is two per cent of the labour costs. The Service Centre also offers information about taxonomic literature and zootaxonomic scientists. Invertebrates received from public health authorities, insurance companies etc. are also identified. Additionally, a label service for entomologists is provided. The leader of the centre is required to be scientifically competent (Ph. D. in zoology). The other members of staff can be technicians or people with an academic education.

Arnold Stenmark, Zoo–tax, Naturhistoriska riksmuseet, S–104 05, Stockholm, Sweden.

Som inbjudare till symposiet rörande parasitiska steklar står Zoo–tax. Denna organisation är en relativt ny gren inom Naturhistoriska riksmuseets verksamhet och i det följande lämnas därför en kort presentation av densamma.

Historia

Zoo-tax-organisationen tillkom genom initiativ av Naturvetenskapliga forskningsrådet. Anledningen till rådets agerande var att taxonomin efter andra världskriget blivit försummad. Forskningsrådet inrättade därför ett antal forskartjänster och en taxonomisk servicecentral. Verksamheten började 1971 i rådets regi, men överfördes i slutet av 70–talet till Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm.

Zoo-tax's organisation

Zoo-tax's nuvarande organisation omfattar följande tre huvuddelar: A. Nämnden för zootaxonomi, B. De zootaxonomiska forskartjänsterna, C. Servicecentralen för zootaxonomi. Dessa delar behandlas nedan var för sig.

Nämnden för zootaxonomi

I nämnden ingår nio ledamöter och självskrivna bland dessa är professorerna vid Naturhistoriska riksmuseets sektioner för entomologi och evertebratzoologi. Övriga ledamöter kommer från universitetet och andra vetenskapliga institutioner. Nämnden är till sin funktion rådgivande och den skall bl a ange riktlinjerna för Servicecentralens verksamhet. När vakanser uppkommer på de zootaxonomiska forskartjänsterna skall Nämnden till styrelsen för Naturhistoriska riksmuseet lämna förslag till tjänsternas ämnesområden.

De zootaxonomiska forskartjänsterna

När dessa tjänster inrättades avsåg man att få till stånd en utveckling av zootaxonomin i Sverige. Ämnesområdena för dessa tjänster är inte en gång för alla fastlagda utan omprövas då en vakans föreligger. Avgörande är därvid behovet av taxonomisk forskning inom skilda djurgrupper och tillgången på kompetenta forskare. Innehavarna av dessa tjänster skall bedriva taxonomisk forskning inom sina specialområden,

men är dessutom skyldiga att ge taxonomisk service och forskarhandledning. För närvarande finns fyra zootaxonomiska forskartjänster, vilka omfattar följande grupper: A. Flugor, B. Marina oligochaeter. C. Parasitsteklar. D. Plathyhelminthes.

Servicecentralen för zoologisk taxonomi

Bestämning av stora djurmaterial

Servicecentralens huvuduppgift är att hjälpa forskare, som insamlat evertebrater i större mängd, med bestämning av dessa. Ifrågavarande djurmaterial kan ha en betydande omfattning. Vissa årligen återkommande bottenfaunaprover omfattar sålunda omkring 25 000 exemplar. I de undersökningar över insektsfaunan i oljeväxtodlingar, som vi medverkat i, har varje år över 100 000 exemplar gåtts igenom.

Graden av bearbetning

Bearbetningen av stora evertebratmaterial inom Servicecentralen innebär i första hand att djuren bestäms till högre grupper, t ex ordningar och familjer. I många fall fullföljes också bestämningsarbetet ned till släkte eller art. I vilken omfattning detta kan ske är naturligtvis beroende av den vid en viss tidpunkt rådande kompetensen inom centralen eller möjligheterna att öka denna med avseende på någon eller några grupper.

Svårigheter och hjälpmedel

De uppdrag som bearbetas vid Servicecentralen, omfattar i princip hela evertebratfaunan och då inte blott den svenska utan även lägre djur från andra delar av jorden. En del av uppdragen omfattar ett mycket stort antal taxa på olika nivåer från arter upp till ordningar och klasser. Fordringarna på inom centralen tillgängliga kunskaper blir därför stora.

För att underlätta bestämningsarbetet sammanställs för varje projekt en s k hjälpreda. En sådan kan t ex innehålla förenklade bestämningstabeller som beaktar aktuella grupper och arter eller utgör översättningar av bestämningstabeller från främmande språk. I fråga om bearbetningsuppdrag som återkommer under flera år, gör hjälpredorna det vidare lättare för personalen att efter en tids uppehåll friska upp kunskaperna. Hjälpredorna medför också att de riktlinjer efter vilka bearbetningen skett kommer att redovisas i skrift. Detta har särskild betydelse i de fall då den systematiska indelningen av en grupp varierar i olika böcker, vilket kan ge upphov till missförstånd mellan uppdragsgivaren och centralen.

En av anledningarna till att Servicecentralen är placerad vid Naturhistoriska riksmuseet är tillgången till de omfattande samlingarna. Dessa utnyttjas för säkerställande av artbestämningar i samband med utarbetandet av hjälpredorna. Djur ur museets samlingar kan inte under längre tid användas i det dagliga arbetet och med anledning härav har vi påbörjat uppläggning av en egen, mindre referenssamling.

En betydande del av det material som bearbetas vid centralen, omfattar marina djur. Som konserserveringsmedel för dessa användes i regel formalin. Eftersom denna är mycket starkt allergiframkallande, är vid allt arbete med densamma en effektiv ventilation ett nödvändigt villkor. I väntan på behandling lagras därför inkomna prover i skåp med ständig utsugning av luften. Djuren befrias från lera genom spolning med vatten i dragskåp. Bestämningsarbetet utföres till övervägande del med hjälp av preparermikroskop, vilka är placerade i plexiglashuvar, som är kopplade till ventilationssystemet (Fig. 1).

Kostnader för uppdragsgivaren

För servicecentralens arbete betalar uppdragsgivaren ett pris som är baserat på lönekostnaderna. Utgångspunkten är därvid för närvarande lönen för en tjänst i F4 plus semesterersättning och lönekostnadspåslag. Avgiftens storlek beräknas på det faktiska antalet timmar som använts för ifrågavarande arbete. I regel betalas dock ej hela kostnaden utan endast en administrativ avgift. Denna utgör 3 % av de första 2 000 kr och 2 % på den resterande summan. Härutöver tillkommer glas och konserveringsvätskor till självkostnadspris. I vissa fall betalar beställaren emellertid en avgift som täcker lönekostnaderna, varigenom extra arbetskraft kan anställas. Detta har hittills gällt för projekt som varit av brådskande karaktär eller haft en sådan omfattning, att de inkräktat för mycket på övriga uppdrag. Detsamma måste också gälla firmor som i sin versamhet

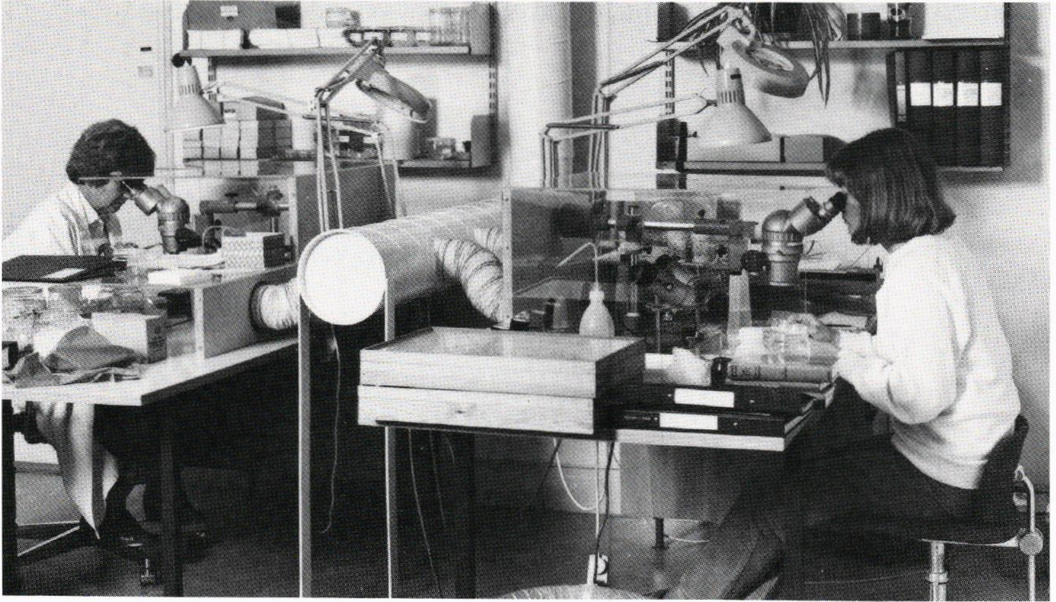

Fig. 1. För att undanröja hälsoriskerna vid bearbetning av formalinkonserverat material är Servicecentralens mikroskop placerade i huvar med utsugning av luften. Foto: Staffan Waerndt.

utnyttjar resultaten av de uppdrag de lämnar till centralen.

Övrig serviceverksamhet

Till centralens uppgifter hör även att stå till tjänst med upplysningar om taxonomisk litteratur och specialister på olika djurgrupper. Dessa förfrågningar uppgår dock endast till några stycken per år. Vi undersöker och besvarar också frågor om namn på insända smådjur. Dessa omfattar cirka 30 prover om året och kommer från bl a privatpersoner, hälsovårdsnämnder, lantbruksnämnder och försäkringsbolag.

Under några år har har centralen upprätthållit en etikettservice för entomologer. Denna innebär att vi på begäran ombesörjer tryckning av lokaletiketter m m i en sådan storlek att de passar till insektsnålen. Etikettservicen har under flera år varit kostnadsfri men fr o m våren 1982 har den avgiftsbelagts. För närvarande är kostnaden för en och samma etikett i 300 exemplar 5,25 kr. För varje beställningstillfälle betalas därutöver en expeditionsavgift om 50 kr.

Personal

Beträffande föreståndaren (intendenten) för Servicecentralen är det fastslaget att denne skall ha vetenskaplig kompetens, dvs vara fil. dr i zoologi. I fråga om övriga tjänstemän har det uttalats, att dessa antingen kan tillhöra kategorin teknisk personal eller ha akademisk utbildning i biologi. För närvarande består personalen förutom intendenten av fyra akademiker och två personer med taxonomisk erfarenhet från arbete på andra institutioner.

Slutord

I den föregående framställningen har Zoo-tax's organisationens tre delar beskrivits. Eftersom föredragshållaren svarar för verksamheten vid Servicecentralen, har av naturliga skäl presentationen av denna blivit utförligast. Ett kommande specialnummer av tidskriften Fauna och Flora, som utges av Naturhistoriska riksmuseet, ägnas emellertid helt åt Zoo-tax och där medverkar bl a var och en av zootaxforskarna med en artikel från sitt arbetsområde. Vid detta symposium exemplifieras dock dessa forskares arbete av Karl-Johan Hedqvists föredrag.